

سه سند در باره تقدیم قلم طلائی تمدید قرارداد نفت به تقی زاده

رحیم نیکبخت

چکیده: بدون آنکه بخواهیم قضاوت شتاب زده‌ای در مورد تقی زاده داشته باشیم که بسته به زمان و موقعیت می‌تواند متفاوت باشد، به بهانه سالگرد ملی شدن صنعت نفت اسنادی در یکی از پرونده‌های موجود مرکز اسناد انقلاب اسلامی ملاحظه گردید که جالب توجه بودسیّد حسن تقی زاده از چهره‌های معروف دوران مشروطه، پهلوی اول و پهلوی دوم است که زندگانی سیاسی پرفراز و نشیبی داشته است. وی از جمله روشنفکران افراطی تبریز در دوره مشروطه بود که غربگرایی از پا تا فرق سرپا را ترویج می‌کرد و بر اساس ایده‌های روشنفکری خدمات صادفانه‌ای در تثبیت نظام پهلوی و تداوم آن انجام داد.

گروهی وی را خائن و گروهی دیگر خادم می‌نامند. در وصیت نامه وی که در مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر موجود است وی به اشتباهات و افراط‌های دوران گذشته خود اعتراف کرده که قابل توجه است.

سیّد حسن تقی زاده ضمن آنکه چهره‌ای سیاسی بود در تاریخ و گاهشماری هم دستی توانا داشت. آثار بر جای مانده از وی در این زمینه‌ها حکایت از اشراف و نبوغ وی دارند. با این حال چهره علمی وی تحت الشعاع شخصیت سیاسی وی قرار گرفته به ویژه نقش و جایگاه وی در محافل فراماسونری هم به منفی‌تر شدن چهره وی دامن زده است.

بدون آنکه بخواهیم قضاوت شتاب زده‌ای در مورد تقی زاده داشته باشیم که بسته به زمان و موقعیت می‌تواند متفاوت باشد، به بهانه سالگرد ملی شدن صنعت نفت اسنادی در یکی از پرونده‌های موجود مرکز اسناد انقلاب اسلامی ملاحظه گردید که جالب توجه بود.

بر اساس این سند، سرجان کدمن مدیر کل و نماینده شرکت نفت انگلیس و ایران پس از امضاء قرارداد تمدید امتیاز جدید نفت با وزیر مالیه وقت، سیّد حسن تقی زاده، قلم طلائی که با آن قرارداد را امضا کرده بود توسط وزیرمالیه به رضاشاه اهدا کرد. وزیر مالیه هم طی نامه‌ای آن را به دفتر رضاشاه ارسال داشت.

در این وقت، شاه طی نامه‌ای به خط خود «قلم طلائی» را که با آن امتیاز نفت مجدداً به انگلیسی‌ها واگذار شده بود - را به وزیر مالیه یعنی همین جناب تقی زاده اعطا می‌کرد.

بعدها که در مجلس چهاردهم دکتر مصدق در این مسائل سخن گفت و تقی زاده را به عنوان عامل تمدید آن قرارداد شوم متهم کرد تقی زاده گفت که در آن واقعه تنها آلت فعل بوده است. تعبیر «آلت فعل» یک شوخی جالبی بود که بعد از آن مخالفان تقی زاده همیشه برای وی به کار می‌بردند.

[سند شماره یک]

[نشان شیر و خورشید] به تاریخ: 312.3.3

وزارت مالیه نمره: 7707 ضمیمه

ریاست محترم دفتر مخصوص شاهنشاهی

چون در موقع عقد قرارداد امتیاز جدید با شرکت نفت انگلیسی و ایران سرجان کدمن مدیر کل و نماینده شرکت مزبور قلم طلائی را که قرارداد مزبور را با آن امضا کرده بود به وزارت مالیه داده و استدعای مشارالیه آن بوده است که پس از امضاء قلم مزبور تقدیم خاکپاری مبارک بندگان اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه گردد، علیهذا عین قلم مزبور را برای انجام منظور فوق با آن دفتر محترم ارسال می‌دارد. حسن تقی زاده

مهر [ناخوانا]

[آرشیو مرکز اسناد: ش ب 336، سند شماره 183]

تصویر سند

[سند شماره دو]

[نشان شیر و خورشید]

دفتر مخصوص شاهنشاهی

نمره صادره 385

کارتن 9 روسیه 2

خروج 12.3.6 [13]

جناب مستنطاب آقای تقی زاده وزیر مالیه

از مدلول مراسله شریفه به 7707 راجع به قلمی که از طرف سرجان کدمن به خاک پای مبارک ارواحنا فداها تقدیم شده بود خاطر [ناخوانا] ملوکانه مستحضر گردید. عین دستخطی که از طرف ذات اقدس بعنوان جناب عالی شرف صدور یافته است به ضمیمه قلم مزبور لفاً ارسال می‌گردد.

(آرشیو مرکز اسناد: ش ب 336، سند شماره 184)

[سند شماره سه]

نشان شیر و خورشید [بتاریخ 6 خرداد ماه 1312

دفتر مخصوص شاهنشاهی

جناب تقی زاده وزیر مالیه

قلم طلائی را که سرجان کدمن مدیر کل و نماینده شرکت نفت انگلیس و ایران قرارداد امتیاز جدید نفت را با آن امضاء نموده و بر حسب تقاضای مشارالیه برای ما ارسال شده بود، به شما اعطا می‌نمایم. 6 خرداد 1312

[امضای رضاشاه]

(آرشیو مرکز اسناد: ش ب 336، سند شماره 185)

نشان شیر و خورشید [بتاریخ 6 خرداد ماه 1312

دفتر مخصوص شاهنشاهی

جناب تقی زاده وزیر مالیه

قلم طلائی را که سرجان کدمن مدیر کل و نماینده شرکت نفت انگلیس و ایران قرارداد امتیاز جدید نفت را با آن امضاء نموده و بر حسب تقاضای مشارالیه برای ما ارسال شده بود، به شما اعطا می‌نمایم. 6 خرداد 1312

[امضای رضاشاه]

(آرشیو مرکز اسناد: ش ب 336، سند شماره 185)

<http://www.historylib.com/Site/SViewDocument.aspx?DocID=721&RT=List>